

**NATURALISTI DE SEAMA AI TRANSILVANIEI SI
CONTRIBUTIA LOR LA ALCATUIREA SI DEZVOLTAREA
COLECTIILOR ENTOMOLOGICE
ALE MUZEULUI JUDETEAN HUNEDOARA-DEVA**

Silvia Burnaz

Muzeul județean Hunedoara-Deva, care a sărbătorit recent 100 de ani de existență, este păstrătorul unor importante și interesante colecții entomologice, legate de numele unor pasionați naturaliști transilvăneni care au contribuit la realizarea și păstrarea lor în timp.

Considerăm necesară prezentarea unor date privind istoricul organizării și dezvoltării acestor colecții pentru membrii Societății Lepidopterologice Române, cu atât mai mult cu cât aceste date sînt mai puțin cunoscute. Lucrarea se constituie totodată într-un cald omagiu adus tuturor entomologilor care, de-a lungul vremii, cu pasiune și dragoste pentru studiul naturii, au străbătut ținuturi hunedorene, încredințînd instituției muzeale devene un material entomofaunistic divers și prețios.

De la bun început trebuie subliniat faptul că un loc important în cadrul colecțiilor devene îl ocupa colecțiile entomologice la organizarea cărora un merit incontestabil l-a avut naturalistul JOSEF MALLASZ.

Fiu al meleagurilor hunedorene, născut la 18 iulie 1875 în Orăștie, JOSEF MALLASZ a manifestat încă din anii de liceu un interes deosebit pentru studiul entomofaunistic. Deși autodidact, JOSEF MALLASZ s-a remarcat în lumea științifică prin numeroasele articole științifice publicate în renumite reviste de specialitate ale sfîrșitului de secol XIX și început de secol XX. (Rovartani Lapok, Termesztudományi Kozlony, Buletinul Societății de Științe din Cluj, Buletinul Secțiunii Științifice a Academiei Române, Publicațiile Muzeului Județean Hunedoara, etc.). Începînd cu anul 1913 este numit director al Muzeului județean Hunedoara, în această calitate depunînd o muncă migăloasă de organizare a colecțiilor existente dar și de alcătuire a unor noi colecții. Este semnificativ faptul că, la data numirii sale oficiale de către statul român, în funcția de director al muzeului, 21 martie 1921, JOSEF MALLASZ deține o valoroasă colecție de coleoptere care cuprindea la acea dată, așa cum reiese din documentele de arhivă, 33.568 exemplare preparate și riguros determinate, cu indicațiile locurilor de colectare. Pe etichetele unor exemplare găsim numele unor celebri entomologi europeni ai vremii: E.Reitter, E.Eppelsheim, K.Brancik, G.Seidlitz și alții. Apar foarte frecvent în colecție exemplare colectate de K.PETRI în împrejurimile Sibiului, Al.ORMAY, Fr. DEUBEL, J.FRIVALDSZKY, M.v.KIMAKOVICS, toți aceștia fiind membrii marcantți ai renumitei Societăți Ardelene de Științele Naturii din Sibiu (Siebenburgischer Verein für Naturwissenschaften zu Hermannstadt).

Cu siguranță bazele acestei colecții au fost puse de JOSEF MALLASZ, încă din ultimele decenii ale secolului trecut, cînd pentru o perioadă de timp a efectuat practic în cadrul muzeului societății amintite, avîndu-i ca "dascăli" pe renumiții entomologi menționați mai sus.

Păstrată pînă în zilele noastre în condiții bune de conservare, colecția cuprinde numeroase specii aparținînd familiilor Cicindelidae, Carabidae, Staphylinidae, Curculionidae, Chrysomelidae și altele, multe dintre ele rarități și endemisme. *Carabus obsoletus nagyagensis*, *Carabus arvensis carpathus* Born., *Carabus ullrichi fastosus* Pflrd., *Nebria carpathica* Bielz., *Nebria transsylvanica* Germ., *Bembidion transsylvanicum* Bielz., *Bembidion glaciale* Heer, etc.

Colecția cuprinde de asemenea un număr însemnat de specii de coleoptere cavernicole descoperite de RENE JEANNEL și PIERRE ALFRED CHAPPUIS renumiți entomologi, colaboratori apropiați ai savantului EMIL RACOVITA. Împreună cu aceștia, JOSEF MALLASZ a explorat numeroase peșteri din Munții Retezat, Sureanu, Mehedinți, colectînd un material entomologic divers, prezentat la Intitulul Congres al Naturaliștilor din România, ținut la Cluj în anul 1928. Colaborările sale cu RENE JEANNEL, ARNOLD WINKLER și PIERRE ALFRED CHAPPUIS s-au concretizat și în existența unui număr de aproximativ 300 exemplare de coleoptere cavernicole colectate în peșteri din Munții Bihor, în chiar primii doi ani ai existenței Institutului de Speologie din Cluj. Menționăm astfel endemismele : *Duvalius scarisoarae* Kn., *Duvalius parocues montis-tartari* Jeann., *Pholeuon proserpinae* Kn., *Pholeuon knirschi brevicule* Jeann., *Pholeuon leptoderum* Friv., la care se adaugă speciile colectate în Munții Mehedinți, Parîng, Retezat : *Sophrochaeta chappuisi* Jeann., *Sophrochaeta oltenicus* Jeann., *Tismanella chappuisi* Jeann., *Closania winkleri* Jeann., etc.

Deși mai redusă numeric, colecția de lepidoptere a muzeului devean își datorează înființarea renumitului lepidopterolog DANIEL CZEKELIUS, membru marcant al Societății Ardelene de Științele Naturii din Sibiu, care în anul 1925, a donat în numele acestei societăți, muzeului devean un număr de 326 exemplare de micro- și macrolepidoptere colectate la Sibiu, Riu Sadului și Băile Herculane. Sînt prezente în colecție speciile : *Parahypopta caestrum* Hb., *Pericallia matronula* L., *Hadena albimacula* Borkh., *Euphydryas aurinia aurinia* Rott., *Tyria jacobaeae* L., *Coscinia cribraria pannonica* Dan. și altele.

În primele decenii ale secolului nostru, un alt pasionat lepidopterolog, îl numim aici pe LÁSZLÓ DIÓSZEGHY din Ineu, a studiat intens fauna de lepidoptere a Mășivului Retezat. O mică parte din materialul colectat între anii 1923-1927 a fost donat muzeului devean, în baza unui contract încheiat între cei doi naturaliști. Astfel, au intrat în colecția muzeului exemplare aparținînd speciilor : *Clepsia wassiana* Schmidt, *Melasma lugubris* Hb., *Coenonympha tullia schmidtii* Diosz., *Euphydryas maturna partiensis* Varga, *Entephria caesiata* Den. & Schiff, *Erebia pandrose roberti* Peschke și altele. Dar cea mai mare parte a actualei colecții de lepidoptere o reprezintă materialul achiziționat de la distinsul lepidopterolog din Timișoara, dr. FREDERIC KÖNIG. Pasionat cercetător al faunei ținutului bănățean dar și a altor zone ale țării noastre, FREDERIC KÖNIG a contribuit la îmbogățirea colecției devean cu numeroase specii interesante, rarități, endemisme dintre care se cuvine să amintim pe : *Diacrisia metelkana metelkana* Led., *Chamaesphecia palustris* Kautz., *Parnassius apollo jaraensis* Kart., *Boloria pales carpathomeridionalis* Crosson & Popescu-Gorj, *Gortyna borelii lunata* Rf., *Erebia melas melas* Herbst., *Erebia melas runcensis* König, *Erebia pronos regalis* Horn., *Erebia cassioides neleus* Fr.,

Erebia pharte carpatina Popescu-Gorj & Szabo, etc.

In anul 1926, un alt membru de seamă al Societății Ardelene de Științele Naturii din Sibiu, ARNOLD MULLER, a donat Muzeului din Deva o mică colecție de orthoptere, reprezentând 124 exemplare aparținătoare la 87 specii. Ele provin din diferite zone ale Transilvaniei dar și din diferite zone ale Greciei, Bulgariei, fiind colectate între anii 1901-1919. Menționăm dintre speciile existente în colecție pe : *Tylopsis liliifolia* Febr., *Barbitistes constrictus* Brunn., *Platycleis affinis* Fieb., *Decticus albifrons* Fabr., *Pholidoptera frivaldszkyi* Hermann, *Pholidoptera transsylvanica* Fisch., *Bucephaloptera bucephala* Brunn., și altele.

Concluzionând, putem afirma că datele prezentate de noi vin să întregască și să reliefeze legăturile intense existente de-a lungul anilor între instituția muzeală devenă și renumiți entomologi ai țării noastre, dar mai ales rolul acestora în îmbogățirea și diversificarea colecțiilor entomologice devene. Ele constituie desigur o bază însemnată pentru cercetările științifice actuale dar și o oglindă a pasiunii naturalistilor amintiți pentru domeniul atât de vast și fermecător al lumii insectelor.

ABSTRACT

The author presents some data concerning the history of the entomological collection of the Deva Museum (district of Hunedoara, Roumania).

Some great entomologist from the end of the XIXth century and of the XXth century contributed to the development of the entomological collection of the Deva Museum.

It was JOSEF MALLASZ, the magner of the Museum of Deva, between 1913 and 1933, who organised a great collection of coleoptera. It comprises a lot of specimens collected by some great entomologist of Transsylvanian Society of Natural Sciences of Sibiu, like : K.PETRI, E.A.BIELZ, FR.BIRTHLER, M.v.KIMAKOWICZ, Fr.DEUBEL. The coleoptera collection contains also some specimens captured by R.JEANNEL and P.A.CHAPPUIS, the great entomologiss of the Speological Institut from Cluj. It comprises some endemic species captured in the Apuseni Mountains, Paring Mountains and Mehedinti Mountains like : *Dubalilus parocetus montis-tartari* Jeann., *Duvalius spinifer* Jeann., *Sophrochaeta chappuisi* Jeann., *Sophrochaeta oltenica* Jeann.&Mall., *Closania winkleri* Jeann.

The butterfly collection was organised with the help of DANIEL CZEKELIUS, a distinguished personality of the Transsylvanian Society of Natural Sciences from Sibiu (Siebenburgischer Verein fur Naturwissenschaften zu Hermannstadt) who donated in the name of this Society, to the Museum of Deva, 526 specimens of micro- and macrolepidoptera captured by himself in Sibiu, Riu Sadului, Baile Herculane, between 1921 and 1925.

In 1927, an other great lepidopterologis of our country, LASZLO DIOSZEGHY donated to the Deva Museum a small part of the material collected in the Retezat Mountains. It includes some interesting species like : *Clepsis wassinana* Schmidt, *Melasina lugubris* Hb., *Coenonympha tullia schmidtii* Diosz., *Euphydryas maturna partiensis* Varga and other ones.

The butterfly collection was recently enriched by a lot of specimens bought from the distinguished lepidopteris from

Timisoara, Dr. FREDERIC KÖNIG. It contains some rare and interesting species captured by F.König, like : *Diacrisia metelkana* Led., *Chamaesphecia palustris* Kautz., *Parnassius apollo jaraensis* Kert., *Boloria pales carpathomeridionalis* Cr. & P.G., *Erebia melas melas* Hertz., *Erebia melas runcensis* Kg., *Erebia pharte carpathina* P.G. & Sz., and other ones.

In 1926 , another distinguished entomologist of the Transylvaniam Society of Natural Sciences from Sibiu, gave to the Museum of Deva some specimens of orthoptera, collected in 1901-1919, in some areas of Transylvania, and also in Greece and Bulgaria.

The author renders homage to all these personalities who contributed to the enrichment and development of the entomological collection of the Museum of Deva.

Silvia Burnaz
Muzeul Județean Deva
Str. 1 Decembrie Nr.39
2700 Deva